

I. Ogólne informacje o epoce:

- 1. Czas trwania:** 1891 r. (pierwszy tom poezji Kazimierza Przerwy-Tetmajera) - 1918 r. (koniec I wojny światowej, odzyskanie przez Polskę niepodległości).
- 2. Młoda Polska** - formacja kulturowa obejmująca wszelkie nurty filozoficzne, światopoglądowe, prądy artystyczne, zjawiska w życiu intelektualnym i kulturalnym pod koniec XIX i w pierwszym dwudziestolecu XX wieku.
- 3. Pojęcia ogólne:**
 - a. Modernizm** - ogół nowoczesnych, nowatorskich nurtów artystycznych na przełomie XIX i XX wieku.
 - b. Neoromantyzm** - odrodzenie ducha i wartości romantycznych na przełomie XIX i XX wieku.
 - c. Fin de siècle** - schyłek, epoka wyczerpania.
- 4. Filozofie:**
 - a. Schopenhaueryzm** - filozofia skrajnego pesymizmu, bezsensu istnienia świata i człowieka, odrzucenia wszelkich wartości, poszukiwania ucieczki w nirwanie, życie ludzkie jako pasmo udręku i wiecznego niespełnienia.
 - b. Nietzscheanizm** - wykreowanie postaci nadczłowieka, czyli jednostki zdolnej do kształtowania w sobie siły woli, charakteru, osobowości i kształtowania rzeczywistości zgodnie ze swoim zamysłem; jednostka taka jest uprzywilejowana, sama dla siebie stanowi prawo i hierarchię wartości.
 - c. Bergsonizm** - powrót do intuicji i bliżej nieokreślonych dyspozycji człowieka, które w procesie epistemologicznym (poznawczym) górują nad rozumowymi formami poznania.
- 5. Prądy artystyczne epoki:**
 - a. Impresjonizm** - prąd artystyczny postrzegający dzieło sztuki jako zapis wrażenia będącego uchwyceniem świata i jego elementów w ich ulotności, chwilowości i zmienności; operowanie barwami, mieszaniną kolorów, światłem, blaskiem, światłocieniem.
 - b. Ekspresjonizm** - sztuka wyrażająca uczucia, zwłaszcza gwałtowne, burzliwe stany emocjonalne, posługująca się hiperbolizacją, kontrastem, dynamiką (barwy wyraziste, elementy katastroficzne, obrazowanie dynamiczne).
 - c. Symbolizm** - sztuka przekazująca określone treści i idee w sposób niebezpośredni, poprzez symbole, czyli znaki o treści ukrytej, niejednoznacznej.
 - d. Dekadentyzm** - nurt w literaturze wyrażający nastroje epoki z głębokim pesymizmem, zniechęceniem, poczuciem schyłku i upadku.
 - e. Katastrofizm** - tendencje w kulturze XX wieku wynikające z przeświadczenia o nieuchronnej zagładzie cywilizacyjnej.

II. Wesele:

- 1. Geneza:** listopad 1900 r. - wesele Lucjana Rydla z Jadwigą Mikołajczykówną w chacie w Bronowicach. Jednym z gości weselnych jest Wyspiański. Pierwszy spektakl: marzec 1901 r.
- 2. Kto jest kim?**

Postać z <i>Wesela</i>	Pierwowzór
Panna młoda	Jadwiga Mikołajczykówna; chłopka spod krakowskich Bronowic
Pan młody	Lucjan Rydel; inteligent, krakowski poeta
Gospodarz	Włodzimierz Tetmajer; artysta młodopolski
Gospodyni	Anna Mikołajczykówna; siostra Jadwigi
Poeta	Kazimierz Przerwa-Tetmajer; poeta młodopolski
Dziennikarz	Rudolf Starzewski; redaktor konserwatywnego pisma <i>Czas</i>
Czepiec	Błażej Czepiec; pisarz gminny, jeden z przywódców chłopskiej gromady
Radczyni	Antonina Domańska; pisarka książek dla dzieci
Żyd	Singer; karczmarz z Bronowic
Rachela	Pepa Singer; córka karczmarza

3. Relacje między chłopami a inteligencją:

a. Chłopomania (ludomania) - szczególne zainteresowanie i fascynacja kulturą, obyczajowością, życiem codziennym chłopów; zjawisko dotyczące młodopolskiej inteligencji, która na wsi, wśród chłopów, poszukiwała lekarstwa na chorobę dekadentyzmu; zjawisko w swoich przejawach najczęściej powierzchowne, płytkie, sztuczne.

b. Rzeź galicyjska (rabacja galicyjska) - powstanie chłopów w 1846 r. Jego przywódcą był Jakub Szela, chłop ze wsi Smarżowa. Chłopi, podburzeni przez administrację austriacką, krwawo rozprawili się ze szlachtą. W tradycji Szela postrzegany jest jako mściciel krzywdy ludu.

c. Współczesne konflikty i brak zrozumienia: Akt pierwszy ukazuje niemożność porozumienia między panami a wsią. Fałszywe wyobrażenia, jakie mają inteligenci na temat wsi, uniemożliwiają nawiązanie kontaktu i wspólne działanie. Sojusznicy przeszkadza także pamięć o rabacji z 1846 roku, naznaczonej krwawą zemstą chłopów na panach. Kontakty obu stron opierają się jedynie na powierzchownej fascynacji. Próba wartości dla obydwu warstw stanie się przygotowywana akcja powstańcza, która zakończy się fiaskiem z winy i panów, i chłopów.

d. Przykłady nieporozumień:

Chłopi	Inteligencja
<p>Czepiec</p> <p>żądny wiedzy, zainteresowany polityką, ma świadomość siły chłopów, strachu, jaki czuje przed nimi inteligencja, uważa, że chłopci są gotowi do walki, wysuwa zarzut braku ochoty do działania ze strony inteligencji i braku przywództwa nad nimi; świadomość swojej godności oraz wartości, duma z przeszłości, bohaterów (Głowacki)</p>	<p>Dziennikarz</p> <p>znudzenie polityką, informacjami, zmęczenie światem, dystans i ironia w stosunku do chłopów, pielęgnowanie, podtrzymywanie toposu <i>wsi spokojnej, zacisznej</i> w obawie przed powtórką wydarzeń z 1846 roku, brak wiary w szerokie chłopskie horyzonty</p>
<p>Klimina</p> <p>bezpośredniość, rezolucyjność, umiejętność riposty, pragnienie wspólnej zabawy chłopów i inteligencji, chce swatać inteligencję z chłopami</p>	<p>Radczyni</p> <p>brak znajomości realiów życia na wsi, gospodarowania na roli, szukanie na siłę tematu rozmowy, nieudane nawiązywanie kontaktów, uważa, że inteligencja nie powinna się zadawać z chłopami (<i>Wyście sobie, a my sobie Każden sobie rzepkę skrobie</i>)</p>
<p>Gospodarz</p> <p>drwi ze sztucznego patosu młodopolskiej literatury. Wychwala chłopów, twierdzi, że mają <i>coś z Piasta</i>, są potęgą.</p>	<p>Poeta</p> <p>nie uważa, że chłopci to wielka potęga, sędzi, że mają oni bujną wyobraźnię i chcą niemożliwego.</p>
<p>Panna młoda</p> <p>podejście <i>na chłopski rozum</i>.</p>	<p>Pan młody</p> <p>rozentuzjuszony, wszystkim się zachwyca, wszystkim się interesuje, emocjonalnie i naiwnie podchodzi do świata, nieznaną rzeczywistość życia, obyczajów i wartości chłopów.</p>

4. Spotkania duchów, zjaw z postaciami rzeczywistymi:

a. Zjawy, duchy, istoty nadprzyrodzone w *Weselu* odstawiają wady, kompleksy, niepokoje autentycznych współczesnych bohaterów utworu.

b. Pojawienie się chochoła (słomiana kukła, snop słomy chroniący w zimie rośliny, zwłaszcza krzewy, przed zamarznięciem) - zapowiedź nadejścia następnych zjaw.

c. Pojawienie się Widma - ukochanego Marysi: cierpienie z miłości, symbol miłości romantycznej.

d. Pojawienie się kolejnych widm:

Widmo	Postać rzeczywista, z którą widmo rozmawia
<p>Stańczyk</p> <ul style="list-style-type: none"> Nadworny błazen Jagiellonów, symbol mądrości politycznej i sumienia władcy. 	<p>Dziennikarz</p> <ul style="list-style-type: none"> Rudolf Starzewski, reprezentant ugrupowania konserwatystów.

<ul style="list-style-type: none"> • Zarzut usypiania ludu zamiast prowadzenia go do walki. • Zarzut tłumienia pragnienia narodowej wolności, wyboru fałszywej drogi politycznej. • Daje kaduceusz Dziennikarzowi i mówi: <i>Mąć tę narodową kadź.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Zrzucenie winy za obecną sytuację Polski na zeszłe pokolenia. • Uważa, że działanie Polaków powinno dążyć do ugody i negocjacji z zaborcami, a nie do powstania. • Otrzymuje misję wstrząśnięcia narodu.
<p style="text-align: center;">Rycerz</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zawisza Czarny - bohater spod Grunwaldu, ideał rycerza, symbol etosu rycerskiego, męstwa, rycerskiej przeszłości narodu, także symbol marzeń o męstwie, potędze i honorze. • Odsłania poecie bezużyteczność jego poezji w czasach, gdy naród potrzebuje zachęty do zbrojnego czynu. • Rycerz wskazuje poecie źródła natchnienia i mocy, których ma szukać w bohaterskiej przeszłości narodu, np. pod Grunwaldem. 	<p style="text-align: center;">Poeta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kazimierz Przerwa-Tetmajer, poeta-dekadent. • Chciałby napisać wielkie dzieło. • Brak mu mocy fizycznej i duchowej. • Otrzymuje misję - ma być duchowym przywódcą narodu.
<p style="text-align: center;">Hetman</p> <ul style="list-style-type: none"> • Franciszek Ksawery Branicki, hetman, targowicznin, zdrajca narodu, opowiedział się po stronie zaborcy. Symbol zdrady. • Krytyka chłopomani Pana Młodego, którą uważa za zdradę swojego stanu, grupy społecznej. 	<p style="text-align: center;">Pan Młody</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lucjan Rydel, inteligent pochodzenia szlacheckiego. • Chłopomania. • Brzydzi się hetmanem, nie chce z nim rozmawiać. • Niepewność, poczucie winy, bycia zdrajcą.
<p style="text-align: center;">Upiór</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duch Jakuba Szeli, chłopca, przywódcy rabacji galicyjskiej, postrachu szlachty. • Zakrwawiony upiór, straszny. Siła chce wdrzeć się na wesele jako gość nieproszony, może zasiać zamęt, rozgrzać temperamenty i zaognić konflikt między inteligencją a chłopami. 	<p style="text-align: center;">Dziad</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przegania upiora. • Scena ma charakter symboliczny: zły duch rabacji galicyjskiej unosi się nad wsią i osnuwa relacje chłopów - inteligencja.
<p style="text-align: center;">Wernyhora</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lirnik, wróżbita ukraiński, symbol pojednania polsko-ukraińskiego, pojawia się na koniu ze złotym rogiem, postać na wpół legendarna. • Gdy odjeżdża, jego koń gubi złotą podkowę (symbol szczęścia). 	<p style="text-align: center;">Gospodarz</p> <ul style="list-style-type: none"> • Otrzymuje misję przewodzenia powstaniu (jest idealnym kandydatem jako inteligent mieszkający wśród chłopów). • Otrzymuje złoty róg, ma rozesłać wici, by rankiem chłopcy z okolicznych wiosek zebrali się i podjęli decyzję w sprawie posłania, przyjmując tę misję.

5. Historia złotego rogu:

- a. Przekazanie przez Wernyhore złotego rogu Gospodarzowi.
 - b. Gospodarz upija się, nie potrafi wziąć ciężaru odpowiedzialności, wypala się u niego słomiany zapach.
 - c. Przekazanie rogu chłopowi - Jaškowi.
 - d. Jasiek rusza ze złotym rogiem, by roznieść wici, w czapce z pawimi piórami.
 - e. Wicher strąca mu czapkę, ten pochyla się po nią i gubi złoty róg.
 - f. **Wniosek:** chłop dba o dobro własne, a nie dobro narodu - prywatnie ważniejsza niż naród.
6. **Scena poranna:** Zgromadzeni na placu ludzie tańczą w rytmie chocholej muzyki. Jest to taniec uśpienia, odrętwienia, ma charakter oniryczny. Chochoł przygrywa na patykach.

Miałeś, chamie, złoty róg

Ostał ci się ino sznur - podkreślenie utraconej szansy na powstanie z winy Jaška oraz Gospodarza. Ani jedna, ani druga grupa (chłopcy i inteligencja) nie jest w stanie wziąć odpowiedzialności za naród.

7. Symbole:

- a. **Chochoł** - symbol uśpienia narodu, ale też ochrony narodowej duszy przed obumarciem - przetrwanie zimy (zabory) i dotrwanie do wiosny (odzyskanie niepodległości).
- b. **Taniec chocholi** - uśpienie narodu, bezradność, niemożność podjęcia konkretnych działań i decyzji.
- c. **Bronowicka chata** - symbol polskiego społeczeństwa, Polska w miniaturze, symbol zróżnicowania narodu.
- d. **Złoty róg** - symbol sprawy narodowej, pojednania narodu i jego mobilizacji w sprawie narodowo-wyzwoleńczej.
- e. **Czapka z pawimi piórami** - symbol prywaty, dumy chłopskiej, dobra prywatnego.
- f. **Sznur** - narodowa niewola.
- g. **Złota podkowa** - symbol szczęścia odłożonego na przyszłość, a także chłopskiej zachłanności.
- h. **Wawelski dwór, dzwon Zygmunta** - symbole wielkości narodu i bohaterskiej historii.

8. Narodowe mity obalone w *Weselu*:

- a. Mit raclawickich kos.
- b. Przywódcza rola inteligencji.
- c. *Wsi spokojnej, wsi wesolej* (mit o arkadyjskiej wsi).
- d. *Z polską szlachtą polski lud*.

9. Dramat młodopolski - cechy:

- a. Łączenie realizmu z elementami fantastycznymi.
- b. Dramat symboliczny, symbolizm.
- c. Synteza sztuk (słowo, muzyka, malarstwo).
- d. Rozbudowane didaskalia.
- e. Konstrukcja szopki - charakterystyczne pojawianie się i znikanie kolejnych postaci, uwieńczenie w postaci sceny zbiorowej.

III. *Ludzie bezdomni*:

1. Historia Tomasza Judyma: (poznajemy go w Paryżu)

a. Dzieciństwo:

- Syn szewca, alkoholika.
- Zabrała go na *wychowanie* jego ciotka prowadząca dom otwarty, bywa u niej wielu gości, przede wszystkim mężczyzn, Tomasz Judym śpi w przedsiionku.
- Traktowany jak popychadło, chłopiec na posytki.
- Chodzi w starych chodakach po ciotce, rówieśnicy się z niego śmieją.
- Miał jednak możliwość uczenia się, z której skorzystał.

b. Ucieczka z domu ciotki.

c. Biała plama (brak informacji w powieści o losach bohatera pomiędzy Warszawą a Paryżem).

d. Paryż:

- Praktyka lekarska, zdobycie tytułu lekarza.
- Zwiedzanie Paryża:
 - ✓ Praca badawcza - odwiedza dzielnice nędzy, przygląda się warunkom, w jakich żyją nędzarze paryscy.
 - ✓ Luwr - spotkanie z Niewadzką i jej dwiema wnuczkami: Natalią i Wandą oraz ich guwernantką Joasią Podborską; Judym jest ich przewodnikiem; zainteresowanie Judyma Natalią.

e. Powrót do Warszawy:

- Praca w szpitalu.
- Odwiedziny w domu brata, Wiktora - przejście przez ul. Ciepłą, Krochmalną (dzielnice nędzy).
- Wizyta w fabryce cygar u bratowej Teosi oraz w stalowni (miejsce pracy Wiktora) - idzie z niechęcią, odrazą, obrzydzeniem, ale też z poczuciem obowiązku, odpowiedzialności oraz z tego, że tak wypada. Widok nędzy dzielnicy.
- Wizyta Judyma w salonie doktora Czernisza na cotygodniowym spotkaniu środowiska lekarskiego.

- Referat na temat higieny na podstawie obserwacji poczynionych w Paryżu:
 - ✓ Tezy:
 - ❖ Lekarz ówczesny - lekarz ludzi bogatych.
 - ❖ Bycie lekarzem to więcej niż zawód.
 - ❖ Lekarz powinien być społecznikiem.
 - ❖ Lekarz ma nie tylko leczyć, ale i zapobiegać chorobom.
 - ❖ Lekarz ma walczyć z właścicielami zakładów, kapitalistami o zapewnienie godnych warunków pracy i życia dla robotników.
 - ✓ Reakcja środowiska:
 - ❖ Judym - idealista, marzyciel, nie ma rodziny.
 - ❖ Pobłażliwość.
 - ❖ Irytacja, zdenerwowanie.
 - ❖ Doktor Chmielnicki - reakcja neutralna (był źle traktowany przez polskich lekarzy), solidaryzacja z Judymem.
- Prywatna praktyka lekarska - wynajęcie pomieszczenia przy ul. Długiej; chce leczyć za darmo; brak pacjentów; straty z powodu gospodyni i jej córki oraz wynajęcia pokoju; fiasko.
- Problemy finansowe Judymów - Wiktor działaczem społecznym, konieczność pomocy.
- Propozycja posady lekarza w uzdrowisku w Cisach od Chmielnickiego, zgoda Tomasza Judyma.

f. Cisy:

- Podróż w *towarzystwie* Dyzia i jego matki.
- Cisy - uzdrowisko Niewadzkich, dyrektorem jest Węglichowski, zarządcą Krzywosąd Chobrzański, sponsorem Les-Leszczukowski.
- Judym zajmuje się kuracjuszami, a raczej kuracjuszkami, zajęcia o charakterze towarzyskim, a nie lekarskim - zabawianie, umiłanie czasu damom. Zadania Judyma:
 - ✓ Zabawianie kobiet.
 - ✓ Praca towarzyska.
- Remont szpitala (małego, zrujnowanego) dla chłopów przez Judyma.
- Spotkanie Niewdzkiej, Joasi, Natalii (interesującej się wówczas Karbowski - hazardzistą, karcia-rzem, kobieciarzem, flirciarzem, przystojnym mężczyzną).
- Zainteresowanie Judyma Joasią Podborską.
- Judym toczy wewnętrzną walkę: pobyt w Cisach mu się podoba, chciałbym tutaj zostać - bezinteresowna służba ludziom.
- Konflikt Judyma z Chobrzańskim:
 - ✓ Przyczyną zachorowań chłopów na malarię są dwa stawy rybne - oczko w głowie dyrektora.
 - ✓ Spuszczenie szlamu do rzeki, z której chłopci czerpią wodę, przez Chobrzańskiego.
 - ✓ Konflikt, wrzucenie Krzywosąda do stawu.
- Rozstanie z Joasią (będącą już miłością Judyma).
- Wyjazd z Cisów, spotkanie Korzeckiego, wyjazd do Zagłębia Dąbrowskiego, gdzie jest praca dla Judyma.

g. Sosnowiec:

- Praca w kopalni Sykstus jako lekarz zakładowy.
- Poznanie warunków życia i pracy robotników, zauważenie, że wyleczeni ludzie trafiają do tej samej pracy, która była przyczyną ich choroby.
- Walka z dyrektorem Kalinowiczem, żyjącym w przepychu, o bezpieczne warunki pracy i godne warunki życia robotników.
- Odwiedziny Joasi i poważne rozmowy o wspólnym życiu Tomasza i Podborskiej.
- Ostatnia scena - dramatyczne słowa oraz wyznanie Judyma, że nie mogą być razem, bo on ma do spłacenia dług wobec tych nędzarzy, z których się wywodzi, a żona i rodzina będą mu tylko przeszkodzą.

- 2. Historia Wiktora Judyma:** Wiktor Judym jest starszym bratem Tomasza. Mieszka przy ulicy Ciepłej razem z żoną Teosią, dwójką dzieci i ciotką Pelagią. Jest to „słuszny mężczyzna. Nosił dużą jak łopata, zapuszczoną brodę, która otaczała jego rysy niby rama. Twarz miał bladą, nie opaloną, o skórze jak gdyby przesiąkniętej czymś czarnym”. Wiktor jest człowiekiem spracowanym, który pragnie zdobywać wiedzę. Jest niepokorny i zbuntowany, nie potrafi ugiąć się przed zwierzchnikami. Świadomość krzywdy i wykorzystywania klasy robotniczej sprawia, że staje się działaczem ruchu robotniczego, za co zostaje skazany na rok więzienia. Później musi uciekać z kraju i szukać szczęścia za granicą.
- 3. Historia Joasi Podborskiej:** Joasia urodziła się w szlacheckim dworze we wsi Głogi. Rodzice wcześniej ją osierocili, dlatego sama musiała troszczyć się o siebie. Gimnazjum w Kielcach ukończyła dzięki pomocy ubogiej ciotki. Jako guwernantka zaczęła pracować w Warszawie, u zamożnych Żydów. Mieszkała u nich przez rok, mogła w tym czasie korzystać z bogatego księgozbioru pana Predygiera. Chodziła też na różnego rodzaju spotkania, odczyty, do teatrów. Zraziła się wówczas do bogatych mieszkańców Warszawy, którzy uważali się za lepszych od innych tylko dlatego, iż posiadali duży majątek; nie lubiła ich pycha i nienaturalnego zachowania. Pewnego razu, jadąc tramwajem, zobaczyła przystojnego młodzieńca, który później okazał się Judymem - niewiele wówczas brakowało, aby się w nim zakochała. Przez kilka lat pracowała w Cisach. Zarabiała lekcjami, aby wspomóc swoich braci - Henryka i Wacława. Henryk prze-rwał studia, prowadził hulawczy tryb życia, natomiast Wacław był na zesłaniu. Na początku roku dostała wiadomość o śmierci Wacława - przeżyła wstrząs, długo cierpiała w samotności. W końcu zdecydowała się na krótki wyjazd, aby zwiedzić rodzinne strony. Odwiedziła Kielce, Mękarzyce, majątek wujostwa, utracony dwór w Głogach. Odwiedziła groby rodziców na cmentarzu w Krawczyskach. Podczas tej podróży uświadomiła sobie swoją samotność i bezdomność. Dzięki pamiętnikowi (rozdział *Zwierzenia*) poznajemy ludzi, miejsca, lektury, które poznawała Joasia, a zwłaszcza jej systematyczne zgłębianie wiedzy o człowieku, jego istocie, psychice, tajemnicy natury ludzkiej. Prawdy o ludziach szukała także w literaturze. Dziennik Joasi jest świadectwem jej głębokiej wrażliwości.
- 4. Bohaterowie:**
- a. Tomasz Judym** - lekarz, syn alkoholika, warszawskiego szewca. Więcej informacji w punkcie III.1.
 - b. Joanna Podborska** - młoda, dwudziestokilkuletnia kobieta, przyjaciółka pani Niewadzkiej i guwernantka Natalii i Wandy Orszeńskich. Razem z nimi podróżuje do Paryża, gdzie poznaje Judyma. Zakochuje się w Tomaszu, pragnie z nim spędzić życie, chce go wspierać w realizowaniu ideałów i w pracy. Nie boi się trudności. Jest inteligentna, wrażliwa, dojrzała. Jej historia w punkcie III.3.
 - c. Wiktor Judym** - brat Tomasza, robotnik, działacz rewolucyjny. Ma rodzinę na utrzymaniu. Ciężko pracuje, często zmienia miejsca pracy. Zaangażowany w działalność konspiracyjną, jest surowy i niechętnie ujawnia emocje, ale scena rozstania z Warszawą świadczy o wrażliwości tego człowieka. Poszukiwany przez policję za swoją rewolucyjną działalność, decyduje się na wyjazd z żoną i dziećmi do Szwajcarii, a następnie do Ameryki. Jego historia w punkcie III.2.
 - d. Niewadzka** - bogata wdowa po założycielu zakładu leczniczego w Cisach, wychowuje dwie wnuczki: Natalię i Wandę.
 - e. Natalia Orzeńska** - siedemnastoletnia dziewczyna, odważna, pełna temperamentu. Buntuje się przeciwko konwenansom, ucieka z Karbowskiem za granicę.
 - f. Wanda Orzeńska** - młodsza siostra Natalii.
 - g. Korzecki** - inżynier, znajomy Judyma, zaangażowany w działalność konspiracyjną. Proponuje Judymowi posadę przy kopalni w Zagłębiu. Korzecki jest dekadentem, poszukującym bezskutecznie sensu życia. Dręczą go rozterki egzystencjalne. Cechuje go nadwrażliwość i odczuwanie metafizycznego lęku. Fascynuje go literatura modernistyczna. Popełnia samobójstwo.
 - h. Węglichowski** - lekarz, zasłużony dyrektor zakładu w Cisach, *człowiek lat pięćdziesięciu, niski, (...) chudy, kościsty*, jego oczy znamionowały *rozum, a raczej spryt niepospolity*. Uwikłany w rozgrywki władzy w Cisach. Początkowo sprzyja Judymowi, lecz z biegiem czasu przeciwstawia się reformom młodego lekarza i staje po stronie Krzywosąda. Po bójce Judyma z administratorem zwalnia go z posady.

- i. Jan Bogusław Krzywosąd Chobrzański** - długoletni administrator zakładu w Cisach, *stary kawaler, przystojny, wysokiego wzrostu i pięknej figury*, posiadający burzliwą przeszłość, *przeszedł Europę wzdłuż i w poprzek*, potrafił rozmawiać o wszystkich dziedzinach rzemiosła i wszystko umiał zrobić, pracowity. Jego głównym zajęciem było odnawianie antyków i dzieł sztuki oraz ich fabrykowanie. *Wśród najcięższych kolei losu zawsze dążył do sławy, wyniesienia, do znaczenia, do wpływu i rozgłosu wśród swoich.*
- j. Leszczykowski** - za granicą mówiono o nim *M. Les, syn ubogiego szlachcica spod Cisów*, uczęszczał niegdyś do *sławnej szkoły wojewódzkiej kieleckiej*, gdzie przyjaźnił się z Niewadzkim, Węglichowskim i Krzywosądem, mieszkał w Bosforze, pracowity twardy kupiec, posiadający nieugiętą wolę, trzeźwy, jego jedyną pasją było wydawanie pieniędzy na młodych i utalentowanych. Mimo iż był bogaty sam nie korzystał ze swych pieniędzy, ale chętnie wspomagał akcje charytatywne. Dużą część majątku przeznaczał na swych pasierbów. Porozumiewał się listownie z Judymem i pozwalał mu na wiele, gdyż podobala mu się charyzma młodego doktora. Obyty w świecie. Bywał w różnych krajach i imał się różnych zajęć: *Bywał tragarzem okrętowym, zamiataczem ulic, roznosicielem dzienników europejskich, agentem w pewnym sklepie francuskim, subiektem, komiwojażerem, a wreszcie właścicielem ogromnych magazynów, handlarzem dywanów, przemysłowcem itd.* Wytrwały, uparty, w głębi duszy *marzyciel i asceta*. Marzył, że uzdrowisko w Cisach będzie kiedyś kurortem na światowym poziomie.
- k. Dyzio** - wielki urwis, uprzykrzył Judymowi drogę do Cisów, na wiele sposobów zakłócał spokój podróżującym. Ostatecznie doktor, straciwszy cierpliwość, zbił nieznośnego chłopca, a resztę drogi przebył pieszo.
- l. Listwa** - ojczym Dyzia, kasjer w Cisach.
- m. Kalinowicz** - dyrektor kopalni *Sykstus*, żyje w przepychu, kapitalista, nie zgadzał się na to, co chciał wprowadzić Judym (godne warunki życia i pracy górników).
- n. Doktor Czernisz** - lekarz, organizator spotkań lekarskiego środowiska Warszawy, na którym odczyt wygłosił Judym.
- o. Karbowski** - ukochany Natalii, hazardzista, kobieciarz, później razem z dziewczyną uciekają i jadą w podróż po Europie.

5. Symbole:

a. Dwa światy:

Świat ubogich, nędzarzy	Świat bogatych
Ubogi rybak - wynędzniały, spracowany, brzydki rybak z wyrazem cierpienia na twarzy, patron, symbol świata nędzy w <i>Ludziach bezdomnych</i> .	Wenus z Milo - symbol piękna, harmonii, subtelności, delikatności, miłości, ludzi i miejsc pięknych, bogatych, czystych.
Przykłady miejsc: ulice: Ciepła, Krochmalna, mordercza praca w stalowni, fabryce cygar, zabudowania chłopskie w okolicach Cisów, mieszkania robotników na Śląsku oraz Zagłębiu, kopalnie, paryskie dzielnice nędzy.	Przykłady miejsc: salon doktora Czernisza, uzdrowisko Cisy, dom dyrektora Kalinowicza.

b. Symbolika tytułu - różne wymiary bezdomności:

- Bezdomność w znaczeniu dosłownym - brak dachu nad głową - nędzarze z Paryża, ulicy Ciepłej, Krochmalnej.
- Bezdomność jako brak rodziny, brak ciepła domowego ogniska - Judym, Joasia.
- Bezdomność jako brak ojczyzny (Polska pod zaborami) - Wiktor Judym, Teosia, Franek, Karolina, Wacław Podborski, Les-Leszczycowski.
- Bezdomność ideowa - brak idei, celu, sensu życia - inżynier Korzecki.
- Bezdomność jako brak zrozumienia, akceptacji, poczucie wyobcowania, odrzucenia przez własne środowisko - Judym.
- Bezdomność z wyboru - Judym; wyrzeczenie się możliwości założenia domu i rodziny.

c. Kwiat tuberozy - piękno zewnętrzne, pociągające, pustka wewnętrzna, bezwartościowość (Karbowski).

d. Krzyk pawia - symbol, zwiastun śmierci.

e. Rozdarta sosna - symbol wewnętrznego rozdarcia Judyta między chęcią założenia rodziny, prowadzenia szczęśliwego życia osobistego a poczuciem konieczności służby najuboższemu.

f. Dajmonion - głos wewnętrzny pochodzenia boskiego powstrzymujący człowieka przed niewłaściwymi czynami.

g. Pielgrzym - droga do wolności.

IV. *Chłopi* - tom I: *Jesień*:

1. **Przyczyny konfliktu rodzinnego:**

Ziemia jest dla chłopów świętością, dla niej gotowi są zabić drugiego człowieka, dla niej Dominikowa krzywdzi nie tylko syna, ale i córkę Jagnę, wydając ją za mąż za zapis sześciu morgów.

Podobnie chciwy ziemi jest stary Boryna, który nie chce odpisać jej synowi Antkowi, choć ten założył już własną rodzinę. Jest to jeden z powodów konfliktu zaistniałego między Maciejem i Antkiem Borynami. Drugą przyczyną złości i nienawiści między nimi jest Jagna. Maciej doskonale wie, że Antek i Jagna "mają się ku sobie", a mimo to żeni się z Jagusią. Oba później zżera zazdrość tym bardziej, że młoda Borynowa, będąc żoną starego, nie potrafi odmówić swych wdzięków Antkowi. Podobne podłoże ma też konflikt Antka z Mateuszem, który głośno przechwala się swą zażyłością z Jagną.

Pożądanie ziemi było też przyczyną wielu konfliktów między samymi chłopami. Stara Dominikowa za nic w świecie nie chciała pozwolić na ożenek swego syna Szymka z Nastusią, gdyż musiałaby wyzbyć się części własnych gruntów.

Jeszcze jedną płaszczyzną, na której zarysowują się konflikty między chłopami, jest rozwarstwienie społeczne. Bogatsi gospodarze mają świadomość własnej wyższości nad resztą gromady, biedacy są od nich całkowicie zależni. Tak więc Agata co jesień opuszcza chatę swych krewniaków Kłębów i udaje się na żebraczą wędrowną, los jej podziela też komornica Jagustynka wypędzona z domu przez własne dzieci oraz ojciec Hanki - stary Bylina, który musi żebrac, aby utrzymać się przy życiu.

Chłopi znają swoje miejsce w społeczności, żyją w zgodzie z prawami, zwyczajami i obrzędami wytworzonymi przez wiele lat. Kto nie chce się im podporządkować, musi zostać wykluczony z gromady i tak właśnie dzieje się z nieszczęsną Jagną.

2. **Bohaterowie (kto i racje):**

a. Maciej Boryna - najzamożniejszy gospodarz, niegdyś sołtys, nieformalny przywódca, autorytet, mężczyzna 58-letni, podwójny wdowiec, ojciec Antka, Józki, Grzeli, impulsywny, łatwo wpada w złość, chętny do bijatyki, rodzina jako zagrożenie dla jego majątku, kocha przede wszystkim Józkę, pokłada nadzieję w Grzeli, jest w konflikcie z Antkiem – ziemia i kobieta, dobry gospodarz, ziemia jego świętością, ceni ludzi pracowitych, potrafi nagradzać za pracę, nie znosi sprzeciwu, czuje się samotny, zazdrosny mąż [zeszyt]

b. Antek – syn Boryny, mąż Hanki, kochanek Jagny, ma złe relacje z ojcem, nieszczęśliwe małżeństwo, poczucie skrzywdzenia, nie posiada własnej ziemi, pracuje u ojca, ale ta praca mu nie odpowiada, charakter po ojcu, postać dynamiczna – w chwili próby walka o las: staje w obronie ojca, po powrocie z więzienia zmienia stosunek do Hanki i do Jagny [zeszyt]

c. Hanka – matka dwojga dzieci Antka, żona Antka, córka Belicowej, często płakała, nie wniosła wiele do posagu, nie dbała o swój wygląd „dziadówka”, zdradzana przez męża, nie kochana, źle się czuje u Boryny, nienawidziła swojej siostry – Weroniki, przyjęła obowiązki domu po wygnaniu z domu Boryny, kocha i podziwia męża, próbuje go zrozumieć, na stałe związana z Ziemią. Po zmianie zyskuje zaufanie Boryny (starego), skąpa, skora do kłótni, lubi plotki, samodzielna, niezależna, potrafi zadbać o rodzinę i gospodarstwo, empatyczna [zeszyt]

d. Jagna – córka Dominikowej, najpiękniejsza we wsi, artystyczna dusza, wrażliwa np. Na muzykę, poddana wpływom i decyzjom matki, obdarzona dużym temperamentem (bogate życie seksualne), niezainteresowana ziemią, gospodarstwem, niewierna żona tocząca wieczną walkę między normami obyczajowymi, a własną naturą (popędy, namiętności) [zeszyt]

e. Dominikowa - matka Jagny to kobieta o silnej ręce, szczególnie dla synów, którzy w jej domu wykonują wszystkie kobiece zajęcia. Uparta, łasa na pieniądze, najbardziej troszczy się o ukochaną córkę. Potrafi być zawzięta (np. kiedy syn jej się sprzeciwił), ale cechuje ją ponadto swoista sprawiedliwość – umiała dostrzec dobroć jaką Hanka okazała Jagnie. Kobieta podobno za młodu źle się prowadziła, we wsi powiadają, że to po niej córka odziedziczyła skłonności do romansów. Ludzie trochę się jej boją, bo nie tylko potrafi przygadać, ale podobno odprawia różne gusta.

f. Kuba (Jakub Socha) - parobek u Boryny, niemłody już, kulejący na jedną nogę i wyśmiewany z tego powodu przez innych parobków, bardzo pracowity, poczciwy, prosty i pobożny. Był powstańcem w 1863 r. Jest to człowiek niezwykle dobry, wrażliwy na ludzkie cierpienie, interesujący się wszelkimi przejawami życia wsi. Opiekuje się małym sierotą, Witkiem. Jako parobek jest bardzo pracowity i uczciwy, dba o bydło i konie jak o własne. Pragnie sobie dorobić, więc zastawia sidła na kuropatwy, bo jego zdaniem *pole jest Pana Jezusowe*. Cierpienia i niedole wypaliły w nim jakiegokolwiek ślady egoizmu, pozostawiając tylko szlachetność i zrozumienie.

g. Agata - krewniaczka Kłębów, wypędzona przez nich na żebry. Największym marzeniem Agaty jest umrzeć w łóżku pod własną pierzyną, co z resztą po wielu cierpieniach się spełnia.

h. Jagustynka - jedna z najbardziej wyrazistych postaci w powieści. Najbardziej złośliwa osoba w całej wsi, potrafi rzec „prawdę” każdemu prosto w oczy. Jak się dowiadujemy nienawidzi całego świata, a wszystko dlatego, że została skrzywdzona przez własne dzieci. Przepisała na nie całą gospodarkę, a te ją wygoniły i teraz utrzymuje się ze służenia innym gospodarzom. Na koniec jednak, mimo że cały czas pomstowała na wyrodne latorośle, powraca do domu by pomagać dzieciom w biedzie.

i. Roch - *niezwykły nauczyciel ludowy i pątnik w jednej osobie, działający w imię najwyższych tradycji polskie demokracji z czasów powstańczych*. Święty wędrownik pojawia się w Lipcach, co trzy lata. Nie jest typowym dziadem, chodzącym po prośbie, przyjmuje tylko to, co inni mu proponują, ale nie więcej niż chleb i mleko, nie jada mięsa. Człowiek o wysokim stopniu moralności, to on radzi Jagnie by się opamiętała. Nie ma w nim jednak potępienia dla bliźnich. Lud obdarza go wielką miłością i szacunkiem, chętnie jest goszczony w najlepszych domach. Szczególnie związany z Hanką, która nie raz mu się zwierzała ze swoich kłopotów. Roch naucza Lipieckie dzieci, jest alternatywą dla rosyjskiej szkoły – za tę działalność grozi mu więzienie.

3. Człowiek i natura

a. Ziemia w Chłopach:

- Jako podstawa bytu, źródło życia.
- Przyczyna kłótni, wyznacznik statusu społecznego, dobro materialne.
- Ziemia *swatka*.
- Jako dziedzictwo (wspólnota pokoleń, ciągłość kulturowa).
- Dar od Boga, sacrum.
- Matka, rodzicielka, żywicielka.

b. Śmiertelnie ranny Boryna kierowany podświadomością, głosem natury wychodzi w pole by wykonać symboliczny, naturalny gest siewcy jako wyraz wrodzonego obowiązku wobec ziemi.

c. Plan dnia chłopca, rozkład zajęć wyznaczony rytmem rocznym, dziennym natury.

d. Zwierzęta hodowlane stanowią dużą wartość, są traktowane jak członkowie rodziny (dzielenie opłatkiem), mają być wierne i posłuszne.

4. człowiek a rytm świąt religijnych i zwyczajów świeckich

a. Zwyczaje świeckie

- Zwyczaje weselne (przenosiny panny młodej do pana młodego).
- Echa obrzędów dziadów w dzień zaduszny.
- Obieranie, krojenie kapusty.
- Spotkania w karczmie.
- Przęślicowa wieczornica.
- Darcie pierza.
- Jarmark.

b. Święta i obrzędy religijne

- Niedziela i niedzielna Msza Św.
- Błogosławienie młodej pary przez rodziców.
- Dzień zaduszny.
- Zwyczaje religijne, bożonarodzeniowe, wielkanocne.
- Chrzczenie, ślub, pogrzeb.

V. *Jądro ciemności:*

1. **Etyka konradowska** - postawa człowieka wyznaczona przez absolutną wierność najważniejszym, fundamentalnym, nienaruszalnym wartościom i zasadom, w których obronie człowiek powinien być gotów w każdej chwili do obrony, a nawet do poniesienia największej ofiary.

2. Historia Marlowa i jego wyprawy do Afryki:

- Podczas przymusowego postoju u ujścia Tamizy załoga jachtu „Nellie” podziwia piękno okolicy, a narrator, który jest jednym z nich, zachwyca się rzeką.
- Marlow, jedyny zawodowy marynarz na pokładzie, zastanawia się nad tym, jak wyglądały tereny ówczesnej Anglii, gdy po raz pierwszy przybyli na nie Rzymianie.
- Mężczyzna zaczął swoją historię nagle, pomimo, że nikt nie wykazywał nią zainteresowania, kontynuował. W tym momencie to właśnie Marlow przejął rolę narratora powieści.
- Marlow wyjawiał kolegom, iż od dziecka marzył o podróży do Afryki. Znalazł na mapie rzekę, której kształt przypominał mu węża i obiecał sobie, iż kiedyś będzie po niej pływał. Postanowił ubiegać się o posadę kapitana na jednym z parowców spółki handlowej, która właśnie stamtąd importowała kość słoniową. W otrzymaniu tej pracy pomogła mu ciotka „z kontynentu” oraz śmierć jednego z kapitanów.
- Marynarz stawiał się w „grobowym mieście”, gdzie mieściła się główna siedziba spółki handlowej. Rozmowa z prezesem trwała zaledwie trzydzieści sekund, podpisał wszystkie dokumenty.
- Marlow odbył jeszcze dwie rutynowe wizyty: u lekarza i swojej ciotki.
- Podróż parowcem z Europy do zakątka w Afryce, gdzie miał pracować bohater, zajęła trzydzieści dni. W tym czasie Marlow był zdumiony niezmiennością krajobrazu za burtą. Brzeg „czarnego lądu” był szczelnie porośnięty gęstym buszem.
- Po przebyciu dodatkowych dwustu mil w górę rzeki, bohater dotarł do pierwszej stacji towarzystwa. Zastał tam umierających z wycieńczenia czarnoskórych niewolników oraz schludnie ubranego księgowego.
- Buchalter zapowiedział Marlowowi, iż wkrótce spotka na swojej drodze pana Kurtza, wybitnego człowieka i najlepszego dostawcę kości słoniowej dla towarzystwa.
- Wraz z karawaną marynarz udał się do Stacji Centralnej. Po piętnastu dniach marszu dotarł do celu. Na miejscu okazało się, iż jego parowiec jest uszkodzony i spoczywa na dnie rzeki. Dyrektor stacji dał Marlowowi trzy miesiące na naprawienie statku. Parowiec był potrzebny do odbycia podróży w górę rzeki, do stacji położonej w sercu kraju, gdzie stacjonował Kurtz. Mężczyzna był podobno ciężko chory i wymagał przewiezienia w bezpieczne miejsce.
- W tym czasie bohater poznał tajemniczego agenta, który oficjalnie był odpowiedzialny za wyrób cegieł w Stacji Centralnej, a tak naprawdę łączyły go z dyrektorem tajemnicze układy i interesy. Mężczyzna wspomniał marynarzowi o panu Kurtzu, którego Marlow znał jedynie z opowieści, lecz wystarczyło mu to, by go podziwiać.
- Do Stacji Centralnej przybyła Wyprawa Odkrywcza Eldorado, czyli dowodzona przez wuja dyrektora grupa ludzi, zajmujących się łupieniem okolicznych wioszek z ich skarbów.
- Marlow podsłuchał rozmowę między dyrektorem, a jego wujem, z której wynikało, iż oboje pałali nienawiścią do Kurtza. Mężczyzna stanowił przeszkodę w ich interesach.
- Po trzech miesiącach parowiec był wreszcie sprawny. Załogę statku, poza kapitanem, stanowił dyrektor stacji, garstka jego ludzi oraz około dwudziestu „ludożerców”.
- Parowiec przepłynął pewnego dnia obok wioski tubylców. Czarnoskórzy na widok statku wpadli w istny obłęd. Kłębili się na placu tupiąc i wymachując rękami, a przy tym donośnie krzyčeli. Załoga parowca nie wiedziała, jak odczytać takie zachowanie.
- Znacznie później załoga parowca natknęła się na małe obozowisko przy rzece. W opuszczonej szopie Marlow odnalazł książkę oraz informację na desce, której treść była ostrzeżeniem i prośbą o zachowanie ostrożności w dalszej podróży.
- Załoga parowca była zmuszona do przeczekania nocy, chociaż do stacji Kurtza pozostało już bardzo niewiele. O świcie statek otoczyła mgła. W oddali załoga usłyszała przeraźliwy wrzask. Parowiec nie mógł ruszyć, ponieważ rzeka była zbyt niebezpieczna, aby pływać po niej zdając się jedynie na wyczucie.
- W dwie godziny po opadnięciu mgły parowiec został zaatakowany przez tubylców. Podczas napaści zginął czarnoskóry sternik parowca. Gwizdek parowy okazał się dużo bardziej skuteczny niż strzelby. Jego dźwięk wystraszył tubylców, którzy rozbiegli się w popłochu.
- Marlow wyrzucił ciało sternika za burtę, co zdenerwowało zarówno czarnych, jak i białych członków załogi. Awantura ucichła natychmiast, gdy ich oczom ukazała się polana, na której stał krzywy budynek. Była to stacja Kurtza.
- Załoga została powitana przez Rosjanina, zaślepionego wyznawcę Kurtza. Okazało się, iż to właśnie do niego należała książka, którą Marlow znalazł w opuszczonym obozowisku. Podczas gdy ludzie

dyrektora udali się po Kurtza, bohater rozmawiał z Rosjaninem, który swoim strojem przypominał arlekina.

- Wkrótce marynarz przekonał się, iż najlepszy agent towarzystwa w istocie oszalał. Mężczyzna grabił okoliczne wioski z kości słoniowej, do tego celu używał utworzonej z tubylców armii swoich wyznawców. Czarni traktowali Kurtza jak boga.
- Marlow przeraził się, gdy ujrzał głowy czarnoskórych *buntowników* nabite na pale, które otaczały chatę Kurtza.
- Kurtz rozkazał swoim wyznawcom, aby zeszli z drogi ludziom dyrektora i pozwolili im zabrać siebie na noszach na pokład parowca. Statek mógł wyruszyć dopiero następnego dnia, ponieważ nadchodziła już noc.
- Marlow pomógł Rosjaninowi w ucieczce z pokładu parowca pod osłoną nocy. Mężczyzna obawiał się, iż groziło mu niebezpieczeństwo ze strony dyrektora, a bohater utwierdził go w tym przekonaniu.
- Marynarz z przerażeniem odkrył, iż Kurtza nie ma w kajucie. Bez zastanowienia wyskoczył na brzeg i odnalazł tam czołgającego się z powrotem do swoich podwładnych ogarniętego chorobą poszukiwacza kości słoniowej. Marlowowi udało się namówić Kurtza, by powrócił z nim na pokład parowca.
- W drodze powrotnej bohater spędził wiele godzin rozmawiając z Kurtzem, dzięki czemu zrozumiał, dlaczego wszyscy tak się nim zachwycali. Przeczując swoją śmierć, chory przekazał Marlowowi dokumenty oraz listy dla swojej narzeczonej.
- Bohater był świadkiem ostatnich słów Kurtza, które brzmiały: *Zgroza! Zgroza!*. Po ich usłyszeniu Marlow udał się do jadalni, wkrótce potem boy dyrektora doniósł załodze o śmierci wybitnego poszukiwacza kości słoniowej.
- Marlow powrócił do „grobowego miasta”, by tam spełnić ostatnie życzenia Kurtza. Czuł, iż już nigdy nie uwolni się od wspomnienia o wybitnym człowieku, który uległ swoim żądom. Marynarz spotkał się z krewnym Kurtza oraz z dziennikarzem. Obydwóm przekazał dokumenty, a także rozmawiał na temat zmarłego.
- Ostatnim zadaniem Marlowa w „grobowym mieście” było spotkanie z narzeczoną Kurtza. Zanim do niego jednak doszło, bohater spotkał na ulicy widmo zmarłego poszukiwacza kości słoniowej. Kurtz spoglądał Marlowowi w oczy i krzychał: „Zgroza! Zgroza!”.
- Spotkanie z kobietą okazało się dla bohatera trudniejsze niż przypuszczał. Pomimo, iż od śmierci Kurtza minęły już dwa lata, ona wciąż go opłakiwała.
- Kobieta zapytała o ostatnie słowa narzeczonego przed śmiercią. Marlow skłamał, iż tuż przed odejściem Kurtz wypowiedział imię swojej ukochanej.
- Marlow skończył swoją opowieść jeszcze przed wschodem słońca. Dyrektor rozkazał załodze „Nellie” przygotować się do wypłynięcia w morze.

3. Kurtz:

a. Opinie:

- Wybitny kierownik stacji handlowej.
- Nadzwyczajny człowiek.
- Szlachetny, prawy.
- Idealny dostawca kości słoniowej (wysyła dużo, potrzebuje mało ludzi, sam sobie radzi).
- Wysłannik litości, nauki i postępu.
- Geniusz.
- Człowiek o ogromnych wpływach.
- Niezastąpiony.
- Wróży mu się karierę.
- Wspaniały mówca, charyzmatyczny.
- Człowiek, który ma misję.

b. Prawda widziana oczami Marlowa:

- Wychudzony, chory, słaby człowiek, który jednak wciąż panuje nad otoczeniem.
- Pozbawiony wszelkich hamulców, okrutny.
- Kieruje nim wyłącznie pragnienie bogactwa i władzy, wyzyskiwacz.
- Lubi być w centrum uwagi, ubóstwiany.
- Kłamca.
- Egoista.
- Odrzucił zasady i uczucia.

- Traktowany przez Murzynów jako bożek, czczony.

4. Znaczenie tytułu:

- a. Zło – istniejące obiektywnie na świecie.
- b. Ciemne strony ludzkiej psychiki – to, co w niej poznanie, niezgłębione.
- c. Tereny czarnego lądu – kolonie Europejczyków, których przerażają, które są dla nich „jądrem ciemności”, gdzie czekają ich wycieńczające organizm tropikalne choroby, walka z tubylcami, śmierć.
- d. Tereny czarnego lądu, gdzie biali w sposób bestialski traktują rdzennych mieszkańców.
- e. Ogólnie: wszelkie tereny nieznanne, nowe, które się odkrywa.

VI. Poezja Młodej Polski:

1. Dekadenckie początki epoki:

a. Kazimierz Przerwa-Tetmajer: *Koniec wieku XIX*:

- **Podmiot liryczny:** podmiotem lirycznym wiersza jest poeta - wyraziciel idei swego pokolenia, utożsamiający się z ludźmi *końca wieku*: *Co zostało nam, co wszystko wiemy*.
- **Sytuacja człowieka pod koniec wieku XIX:** podmiot liryczny stawia ciąg pytań retorycznych, dotyczących wartości oraz ideałów człowieka z końca wieku. Wszystkie wymienione niżej postawy podmiot liryczny odrzuca jako nieskuteczne w walce ze złem świata lub jako niegodne człowieka:
 - ✓ **Przekleństwo** - ponieważ posługują się nim jedynie ludzie prymitywni i dzicy, złorzeczący swoim bogom.
 - ✓ **Ironię** - gdyż największą ironią jest sama rzeczywistość.
 - ✓ **Wzgardę** - bo jest to broń głupców.
 - ✓ **Rozpacz** - bowiem oznacza ucieczkę i poddanie się, bez prób podjęcia walki.
 - ✓ **Walkę** - ponieważ siły, przeciw którym kieruje się człowiek, są zbyt potężne, aby z nimi walczyć.
 - ✓ **Rezygnację** - gdyż nie chroni przed śmiercią.
 - ✓ **Życie wieczne** - ponieważ nikt nie udowodnił jego istnienia.
 - ✓ **Użycie** - bo pragnienie rozkoszy zawsze jest nienasycone.

Odrzucając wszystkie możliwe postawy ludzkie, podmiot liryczny stwierdza, że jednostka nie ma żadnej możliwości obrony wobec sił zła. Pod koniec wieku poeta nie może zaproponować swojemu pokoleniu żadnych pozytywnych wartości i modeli życia.

- **Charakterystyka człowieka końca wieku:** cechuje go postawa dekadenccka: brak ideałów, niewiara, bierność, bezsilność, niezdolność do czynu, poczucie niedorzeczności istnienia, pesymizm.

b. Leopold Staff: *Deszcz jesienny*: Motywy dekadencckie:

- Deszcz jesienny.
- Tematyka funeralna.
- Płacz, jęk, rozpacz - negatywne emocje, sposoby ich wyrażenia.
- Przygnębiające fakty (*spaliły się dzieci*).
- Umierająca szansa na miłość.
- Śmierć nędzarza.
- Motyw pustyni, pustki, samotności.
- Spopieląły ogród, pusty, przygnębiający.
- Szarość, mrok, cień.
- Motyw płaczącego szatana.

2. Nietzscheanizm: Leopold Staff: *Kowal*:

a. Adresat: serce.

b. Podmiot liryczny: poeta, człowiek dokonujący pracy nad własną osobowością, swój wysiłek porównuje do kowala.

c. Nietzscheanizm: Staff traktuje człowieka jako pewien potencjał, z którego dopiero ciężką pracą można uformować charakter i osobowość. Podmiot liryczny wykuwa swój charakter. Jest to praca ciężka, wymagająca siły, poświęcenia i hartu ducha: *z tych kruszców dla siebie serce wykuć muszę*. Staff, podobnie jak Nietzsche, ceni siłę, aktywizm życiowy, odporność, takie też pragnie mieć serce: *serce har-*

towne, mężne, serce dumne, silne. Poeta gardzi słabością, apatią, brakiem odporności - te cechy są według niego największymi ułomnościami. Jeżeli serce, nad którym pracuje, nie wytrzyma potężnej siły - zostanie zniszczone przez jego właściciela. Lepiej bowiem umrzeć, niż żyć w słabości. W wierszu *Kowal* Staff propaguje ideał aktywności, siły, przeciwstawiając się młodopolskiemu dekadentyzmowi.

d.Symbole:

- **Kowal** - człowiek, który próbuje ukształtować siebie.
- **Kruszce** - uczucia, emocje, wnętrze człowieka.
- **Kowadło** - rzeczywistość, zdarzenia wpływające na człowieka.
- **Młot** - wola, pomysł na samego siebie.
- **Efekt pracy** - człowiek o sercu silnym, dumnym, mężnym.

3. Symbolizm:

a. **Leopold Staff: *Kowal***: patrz punkt VI.2.d.

b. **Jan Kasprówic: *Krzak dzikiej róży***:

Limba	Krzak dzikiej róży
Próchniejąca, toczą ją pleśnie, zwalona przez burzę, ofiara zamieci, martwa, teoretycznie silniejsza.	Samotny, senny, zadumany, zatopiony w szum, płonie w słońcu, tuli się do ściany, wtulony między zielska, pokryty rosą, żywy, szuka schronienia.
Brzydota, śmierć, rezygnacja, poddanie się, bierność.	Piękno, życie, wola życia.
Silna fizycznie, bierna, bez woli życia, nie przeżyje.	Delikatny, kruchy, skazany na porażkę, ma wolę życia, przeżyje.

Interpretacja: Wiersz ukazuje nam dwie postawy ludzi wobec życia. Nadawca przedstawia nam limbę - symbol ludzi silnych, o dużych predyspozycjach, lecz biernych, bez woli życia. Tacy ludzie z góry są skazani na porażkę. Obraz krzaka dzikiej róży przedstawia nam drugą grupę ludzi - delikatnych, słabych, pozornie skazanych na porażkę, lecz mający silną wolę życia. Mają przez to szansę na zwycięstwo, powodzenie.

4. Impresjonizm: Kazimierz Przerwa-Tetmajer: *Melodia mgieł nocnych*:

a. **Podmiot liryczny:** podmiotem lirycznym wiersza są mgły (*Okręcajmy się wstęga naokoło księżycy*), które spowiły Czarny Staw Gąsienicowy.

b. **Impresjonizm, fantastyka, baśniowość:** bohaterem swojego wiersza czyni Tetmajer zjawisko atmosferyczne - mgłę, która w utworze potrafi mówić i myśleć. Mgły tańczą i spowijają okolicę, obejmując ją we władanie. W utworze dominuje subiektywny opis przyrody, postrzegany przez mgły. Obraz przyrody kreśli poeta techniką impresjonistyczną. Opisana sytuacja rozgrywa się w nocy przy świetle księżycy, który nadaje rzeczom szczególną barwę. Poeta tworzy lotny, impresjonistyczny obraz mgieł, które opływają wokół księżycy, by sfrunąć potem na ziemię, przenikać potoki i strumienie, przepływać przez lasy, chwycić w objęcia gwiazdy. Mgły bawią się i płasają, tańczą z wiatrem. Wszystko dzieje się w ciszy. W wierszu występuje nagromadzenie czasowników wyrażających ruch (płasajmy, okręcajmy, tańczmy, kręcmy, lećmy) oraz wyrazów dotyczących dźwięków (cicho, szept, szmer, szumy), kolorów (przeźroczyste, barwne, błękitna). Muzyka łączy się więc z malarskością. W utworze pojawia się nuta melancholii, przemijania, czego symbolem jest spadająca gwiazda.

5. Ekspresjonizm, katastrofizm: Jan Kasprówic: *Dies irae*:

a. **Aluzje biblijne w poetyckim obrazie apokalipsy:**

- Trąbienie, dźwięki trąb.
- Zawołanie: *Kyrie elejson*.
- Cierniowa korona.
- Ewa, grzech pierworodny.
- Szatan jako wąż.
- Krzyż.
- Nawiązanie do Księgi Hioba.
- Rozdarcie zasłony na dwoje.

- Archanioł, trąby.
- Zrzucenie gwiazd.

b. Wizja Boga w hymnie:

- Gniewny.
- Sędzia nieczuły na niedolę oskarżonych, pozbawiony litości, obojętny na losy pokoleń (forma litanii wyraża relacje między Bogiem i człowiekiem, które koncentrują się wokół Boskiego chłodu oraz ludzkiego cierpienia).
- *O źródło zdrady! Kyrie elejson!*
Przyczyno grzechu
i zemsty, i rozpaczy szaleńczego śmiechu!
Kyrie elejson!
- Moc, wszechwładza, potęga Boga.
Przedemną przepaść, zrodzona przez winę,
przez grzech Twój, Boże!... Ginę! ginę! ginę!
Amen.

c. Prometeizm:

- Bunt wobec boga (błuznierstwo).
- Kara lub groźba kary (śmierć podmiotu lirycznego).
- Poświęcenie dla ludzkości (tutaj nie ma; ale jest pewne poczucie solidarności z ludem).

d. Katastrofizm totalny, nieodwracalny: odwołanie się do *Apokalipsy św. Jana*, obrazowanie biblijne.

e. Ekspresjonizm: wyraża się w zarzutach podmiotu lirycznego wobec Boga (przykłady w punkcie VI.5.b).

DODATEK:

6. Franciszkanizm: Leopold Staff: *Sonet szalony*:

a. Franciszkanizm - umiłowanie przyrody, traktowanie jej jak siostry; odsunięcie żądz, pragnień; idea ubóstwa.

b. W wierszu pojawia się **topos życia jako wędrówki**.

c. Podmiot liryczny: włóczęga (biedak, bez niczego i nikogo) - król gościńców (czuje się jak pan):

- Pijak słońca wieczny (metafora) - upojony słońcem, światłem, ciepłem.
- Zwycięzca niedogodności, zahartowany, silny.
- Zbuntowany, szalony, niespójny, sprzeczny sam ze sobą, nielogiczny, oderwany od rzeczywistości.
- Czuje się bezpieczny, świat traktuje jako dom, jest wewnętrznie bogaty.
- Zawieszony pomiędzy światem realnym i światem marzeń.
- Cieszy się z tego, że może sobie pozwolić na lekkomyślność.
- Lekceważy życie uporządkowane, usatkwane.
- Chwali ryzyko, szaleństwo, wolność.

7. Humanizm: Leopold Staff: *Przedśpiew*:

a. Parafraza słów Terencjusza: *żyłem i z rzeczy ludzkich nic nie jest mi obce.*

+	-
Gwiazdy, mądrość, ogrody, sny, piękno, gody, dni w słońca krasach, miłość, nadzieja, brzemiennie kobiety, żniwne pola, radość, uśmiech, słodycz, dobroć.	Gorycz, zawody, ból, troska, złudna miłość, zwątpienie, tęsknota, dni chmurne, konanie, mogilne kopce, smutek, łzy, grzech, cierpienie, mrok.

b. Konkluzja: humanistyczna idea człowieczeństwa: *w łzach widzieć słodycz smutną, dobroć chorą w grzechu.*